

VII.

Ustawy i rozporządzenia władz Rzeczypospolitej Polskiej w dziedzinie gospodarki drogowej.

Rozdział niniejszy zawiera zasadnicze ustawy drogowe oraz podaje wykaz ważniejszych ustaw i rozporządzeń, dotyczących się gospodarki drogowej. Trudności wydawnicze nie pozwalają na ich wydrukowanie w całości.

a) Zasadnicze ustawy, dotyczące się gospodarki
drogowej.

1. *Ustawa z dnia 29 kwietnia 1919 r. o organizacji i zakresie
działania Ministerstwa Robót Publicznych.*

(*Dziennik Praw Nr. 39/19 r. poz. 283*).

Art. 1. Do zakresu działania Ministerstwa Robót Publicznych, utworzonego dekretem Naczelnika Państwa z 16 stycznia 1919 r. (Dz. Pr. Nr. 8 poz. 118) należą następujące sprawy:

1) b u d o w n i e t w o w o d n e, a w szczególności: budowa i utrzymanie dróg wodnych śródlądowych, regulacja rzek spławnych i granicznych, budowa i utrzymanie portów i przystani rzecznych, żegluga śródlądowa, regulacja rzek niespławnych, budowa zbiorników wody, kataster sił wodnych, państwowe stacje doświadczalne wodne, zużytkowanie sił wodnych dla uzyskania energii elektrycznej, meljoracje pierwszorzędne, zabudowanie potoków górskich, współdziałanie w meljoracjach rolnych i opinjowanie odnosnych projektów, nadzór nad gospodarką wodną organów samorządowych i osób prywatnych;

2) budowa i utrzymanie publicznych dróg kołowych i mostów, tudzież nadzór nad gospodarką drogową organów samorządowych;

3) budowa, utrzymanie i zarząd wszelkich budynków państwowych z wyjątkiem kolejowych, górniczych i strategicznych, nadzór nad gospodarką budowlaną organów samorządowych i instytucji o charakterze publicznym;

4) osadnictwo ludzkie, a w szczególności regulacja i zabudowanie miast, wsi i zdrojowisk, kanalizacja i wodociągi, polityka budowlana;

5) odbudowa osad, zniszczonych przez wojnę i klęski elementarne;

6) pomiary ogólne kraju i szczegółowe zdjęcia geometryczne dla sporządzenia map katastralnych, poszukiwanie i badanie materiałów budowlanych;

7) popieranie ruchu turystycznego;

8) ogólna administracja i policja techniczna, z wyjątkiem policji kolejowej, górniczej i przemysłowej, wydawanie zezwoleń administracyjno technicznych, wydawanie przepisów budowlanych w interesie dobra i bezpieczeństwa publicznego, wreszcie przygotowanie projektów ustawodawczych w powyższych sprawach technicznych;

9) współdziałanie z innemi ministerstwami w sprawach technicznych, a mianowicie:

a) z Ministerstwem Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego w organizacji szkolnictwa technicznego i zawodowego,

b) z Ministerstwem Przemysłu i Handlu w sprawach patentowych, miar i wag, tudzież elektryfikacji kraju,

c) z Ministerstwem Zdrowia w sprawach osiedleńczo-mieszkaniowych i higienicznych.

Art. 2. Jako druga instancja w sprawach technicznych, należących do zakresu działania Ministerstwa Robót Publicznych, będą utworzone okręgowe Dyrekcje robót publicznych.

Art. 3. Wewnętrzna organizację Ministerstwa Robót Publicznych, tudzież organizację podległych mu urzędów technicznych przeprowadzi Minister Robót Publicznych w granicach budżetu, oraz na podstawie etatu płac i osób przez Sejm uchwalonego.

Art. 4. Dla prowadzenia polityki gospodarczej w dziedzinie robót publicznych utworzona będzie, jako organ doradczy Ministerstwa Robót Publicznych, państwowa Rada techniczna, w skład

której wejdą wybitni specjaliści fachowi oraz przedstawiciele wyższych szkół technicznych, instytucji fachowych, stowarzyszeń technicznych, ciał samorządnych, organizacji społecznych i Ministerstw interesowanych.

Skład tej Rady uchwali Rada Ministrów na wniosek Ministra Robót Publicznych.

Nadto Minister Robót Publicznych może powoływać w miarę potrzeby specjalne komitety fachowe dla zaopiniowania ważniejszych projektów technicznych i ustaw, przedkładanych Sejmowi.

Art. 5. Ustawa niniejsza wchodzi w życie z dniem ogłoszenia. Sprzeczne z tą ustawą dekrety i rozporządzenia tracą moc obowiązującą.

Art. 6. Wykonanie tej ustawy porucza się Ministrowi Robót Publicznych i Ministrom interesowanym.

Marszałek:

Trąpczyński

Prezydent Ministrów:

w z. *S. Wojciechowski*

Minister Robót Publicznych:

Pruchnik

Minister Wyznań Religijnych

i Oświecenia Publicznego:

J. Łukasiewicz

Minister Przemysłu i Handlu:

Hęcia

Minister Zdrowia:

Janiszewski.

2. Dekret w przedmiocie tymczasowych przepisów o zarządzie drogami kołowemi.

(Dz. Pr. Nr. 149 poz. 149).

Art. 1. Wszystkie drogi kołowe w Państwie Polskiem znajdują się pod zwierzchnim zarządem Ministerstwa Robót Publicznych.

Art. 2. Zarząd drogami kołowemi na ziemiach b. zaboru rosyjskiego organizuje Minister Robót Publicznych na zasadach, wyszczególnionych w punktach 4—9.

Art. 3. Dla b. zaboru austriacko-węgierskiego ustanawia się tymczasowy Zarząd Dzielnicowy dróg kołowych, który obejmie czynności obecnego Departamentu dróg i mostów b. Namiestnictwa we Lwowie, oraz czynności Oddziału drogowego b. Wydziału Krajowego we Lwowie.

Minister Robót Publicznych upoważniony zostaje do ustanawiania w razie potrzeby Zarządów Dzielnicowych na innych terenach Państwa.

Etaty i zakres działalności Zarządów Dzielnicowych określi Minister Robót Publicznych w porozumieniu z Ministrami Skarbu i Spraw Wewnętrznych.

Art. 4. Wszystkie drogi kołowe pod względem administracyjnym dzielą się na dwie kategorie: a) powiatowe i b) gminne; podział dróg bitych na państwowe i powiatowe kasuje się i wszystkie b. drogi państwowe zalicza się do kategorii dróg powiatowych.

Art. 5. Drogami powiatowymi zarządzają bezpośrednio organy samorządu powiatowego. Drogami gminnymi zarządzają bezpośrednio organy samorządu gminnego.

Art. 6. Dla wykonania robót na drogach powiatowych i dla nadzoru nad stanem dróg gminnych i technicznego kierownictwa gospodarką na tychże drogach Minister Robót Publicznych przydziela do wydziałów powiatowych inżynierów drogowych i techników, którzy są urzędnikami państwowymi.

Art. 7. Drogomistrze i niższy personel drogowy: dozorczy, dróżnicy i t. p. mianowani są przez organy samorządu miejscowego, w porozumieniu z inżynierami drogowymi i korzystają z praw, przysługujących pracownikom komunalnym.

Art. 8. Nadzór państwowy nad działalnością samorządów powiatowych i gminnych w dziedzinie gospodarki drogowej powierza się okręgowym inspektorom drogowym, mianowanym przez Ministra Robót Publicznych.

Liczbę inspektorów okręgowych i podział na okręgi ustanawia Minister Robót Publicznych.

Inspektor okręgowy wydaje zarządzenia w zakresie swej kompetencji w porozumieniu z miejscowym Urzędem powiatowym administracji ogólnej.

Art. 9. Na utrzymanie dróg kołowych w b. zaborze rosyjskim składają się przede wszystkim sumy przeznaczone przez samorządy na cele drogowe i opłaty drogowe istniejące; ciężar utrzymania dróg bitych powiatowych rozkłada się zresztą pomiędzy adjacenta, samorząd powiatowy i państwo w sposób następujący: 20% kosztu utrzymania ponoszą adjacenci, 50% — samorząd powiatowy, 30% — państwo. W innych zaborach utrzymują się nadal te źródła środków pieniężnych, jakie na cele drogowe dotychczas te dzielnice posiadały.

Art. 10. Do czasu wydania jednej ustawy drogowej dla całego Państwa w każdej dzielnicy obowiązują nadal dawniejsze ustawy i przepisy względem poszczególnych kategorii dróg ze zmianami wynikającymi z niniejszego dekretu: dla b. zaboru rosyjskiego, wydane przez b. rząd rosyjski i b. rząd okupacyjny niemiecki, dla b. zaboru austriackiego przez b. rząd austriacki i dla b. zaboru pruskiego przez rząd pruski.

Art. 11. W celu opracowania programu polityki drogowej i budżetu oraz wydawania opinii o ważniejszych przedsięwzięciach Ministerstwa z zakresu dróg kołowych przy Wydziale dróg kołowych Ministerstwa Robót Publicznych tworzy się Komitet drogowy. Do składu Komitetu wchodzi przedstawiciele zainteresowanych Ministerstw, przedstawiciele instytucji samorządowych, społecznych i zawodowych, rzeczoznawcy oraz z urzędu — przedstawiciele administracji dróg kołowych.

Regulamin Komitetu opracuje i wyda Minister Robót Publicznych.

Art. 12. Minister Robót Publicznych zostaje upoważniony do zorganizowania administracji dróg kołowych jednolitej dla całego Państwa, tudzież do wydania wszelkich rozporządzeń i przepisów wykonawczych do niniejszego dekretu.

Art. 13. Wykonanie niniejszego dekretu poleca się Ministrowi Robót Publicznych.

Dan w Warszawie, dnia 7 lutego 1919 r.

Naczelnik Państwa:

(—) J. Piłsudski

Prezydent Ministrów

(—) J. J. Paderewski

Minister Robót Publicznych

(—) Pruchnik.

(UWAGA. Dekret powyższy w okresie przejściowym przed utworzeniem samorządu wojewódzkiego obowiązuje tylko częściowo).

3. Ustawa z dnia 10 grudnia 1920 r. o budowie i utrzymaniu dróg publicznych w Rzeczypospolitej Polskiej.

(Dziennik Ustaw Rzeczypospolitej Polskiej Nr. 6/21 r. poz. 32).

I. Postanowienia ogólne.

Art. 1. Drogi publiczne dzielą się na następujące kategorie:

1) drogi państwowe, mające znaczenie ogólnopństwowe i uznane za takie przez Sejm;

2) drogi wojewódzkie, mające znaczenie ekonomiczno-komunikacyjne dla województw i zaliczone do tej kategorii przez uchwałę wojewódzkiego związku samorządowego;

3) drogi powiatowe, mające znaczenie ekonomiczno-komunikacyjne dla powiatów i zaliczone do tej kategorii przez uchwałę powiatowego związku samorządowego;

4) drogi gminne, do których należą drogi publiczne nie zaliczone do jednej z trzech poprzednich kategorii, a uznane za drogę gminne uchwałą rady gminnej, względnie miejskiej, oraz ulice i place miejskie, trybem powyższym za drogi gminne uznane.

Art. 2. O ile droga niezbędna dla komunikacji publicznej, nie zostanie zaliczona do kategorii dróg wojewódzkich, powiatowych lub gminnych (art. 1, 1: 2, 3, 4) zarządzi Ministerstwo Robót Publicznych po porozumieniu się z Ministerstwem Spraw Wewnętrznych przekazanie danej drogi właściwemu związkowi samorządowemu a związek ten obowiązany będzie objąć tę drogę i utrzymywać ją własnym kosztem.

Art. 3. Wszelkie urządzenia, które znajdują się na torze jezdynym lub tuż obok niego, jak: mosty, tamy, nasypy, rowy, place składowe na materiały drogowe, budynki drogowe i t. p. stanowią przynależność drogi publicznej.

Art. 4. Budowa nowej drogi, przenoszenie całej drogi, jej odcińków lub mostów z jednej kategorii do drugiej, jako też zaniechanie drogi następuje na mocy:

1) uchwały sejmowej co do dróg państwowych;

2) uchwały wojewódzkiego związku samorządowego, co do dróg wojewódzkich;

3) uchwały powiatowego związku samorządowego, co do dróg powiatowych;

4) uchwały rady gminnej, zatwierdzonej przez wydział powiatowy co do dróg gminnych.

Postanowienia te nie odnoszą się do częściowego zaniechania drogi w celu ulepszenia trasy drogi.

Grunt, pozostały po zaniechanej drodze, a niepotrzebny dla celów drogowych, mają prawo nabyć właściciele przyległych nieruchomości po cenie szacunkowej; jeżeli zaś kupno nie dojdzie do skutku w ciągu jednego roku, grunt ten będzie sprzedany przez licytację. Kwota ze sprzedaży uzyskana wpływa do funduszu odnośnej kategorii dróg.

Art. 5. Grunty stale lub czasowo potrzebne do budowy i utrzymania dróg, wraz ze znajdującymi się na nich budowlami, oraz materiały, niezbędne do budowy i utrzymania dróg mogą być nabyte w drodze wywłaszczenia względnie czasowo zajęte.

Orzeczenie o potrzebie przedmiocie i rozciągłości wywłaszczenia względnie czasowego zajęcia, zawierające także określenie wysokości wynagrodzenia za przedmiot wywłaszczany, na podstawie oszacowania niezainteresowanych rzeczoznawców wydać ma właściwa władza administracyjna drugiej instancji.

Strona interesowana, która czuje się pokrzywdzoną wynagrodzeniem, oznaczonem przez władzę administracyjną w orzeczeniu wywłaszczającym, może w terminie 30 dniowym od dnia doręczenia orzeczenia udać się do właściwego sądu o oznaczenie wysokości wynagrodzenia w drodze postępowania sądowego. Orzeczenie wywłaszczające nadaje jednak zarządowi drogi prawo objęcia w posiadanie przedmiotu wywłaszczonego, jeżeli złoży do depozytu sądowego wynagrodzenie, oznaczone w orzeczeniu władzy administracyjnej.

Art. 6. W razie potrzeby przeprowadzenia pomiarów do budowy dróg i mostów na gruntach prywatnych odnośne zarządy drogowe mają otrzymać od władz administracyjnych pierwszej instancji upoważnienie do wykonania tych prac na gruntach prywatnych za wynagrodzeniem istotnych szkód, wyrządzonych w czasie dokonywania pomiarów.

Art. 7. Przy budowie i utrzymaniu mostów, przepustów i innych urządzeń wodnych, zarząd drogi winien zastosować się do postanowień ustaw wodnych.

Jeżeli droga publiczna prowadzi groblą ochronną, zarząd drogowy obowiązany jest utrzymywać groblę w przepisanej wysokości.

Art. 8. Ustawa niniejsza nie narusza praw i obowiązków opartych na umowach lub na innych tytułach prawnych, co do dróg wszelkich kategorii.

II. Administracja drogowa.

Art. 9. Ogólna polityka drogowa, zarząd dróg państwowych, zwierzchni nadzór nad stanem istniejących i budową nowych dróg publicznych wszystkich kategorii oraz nad gospodarką drogową pod względem technicznym i administracyjnym należy do Ministerstwa Robót Publicznych. Nadzór administracyjny na drogach sa-

morządowych wykonywać będzie Ministerstwo Robót Publicznych w porozumieniu z Ministerstwem Spraw Wewnętrznych.

Art. 10. Budowę i utrzymanie dróg państwowych wykonywa Ministerstwo Robót Publicznych bądź przez własne organy, bądź też przekazuje te zadania związkom samorządowym wraz z odpowiedniami funduszami, po uprzedniem porozumieniu się z wymienionemi związkami.

Art. 11. Budowę i utrzymanie dróg wojewódzkich i powiatowych wykonywa w zasadzie związek samorządowy wojewódzki przez własną służbę drogową, lub przy pomocy organów państwowych po porozumieniu się z Ministerstwem Robót Publicznych.

Za przyzwoleniem Ministra Robót Publicznych mogą związki samorządowe wojewódzkie przekazywać budowę i utrzymanie dróg wojewódzkich i powiatowych wraz z odpowiedniami funduszami powiatowym związkom samorządowym.

Art. 12. Budowa i utrzymanie dróg gminnych należy do powiatowego związku samorządowego, który je wykonywa w ramach budżetu poszczególnych gmin i z uwzględnieniem ich żądań, bądź też przekazuje je gminom do wykonania.

Budowę i utrzymanie ulic i placów w obrębie miast, osad miejskich, uzdrowisk i zdrojowisk, wykonywać będzie właściwy samorząd gminny.

Art. 13. Budowa i utrzymanie odcinków dróg państwowych, wojewódzkich i powiatowych, przechodzących przez miasta, osady wiejskie, uzdrowiska i zdrojowiska, mogą być przekazywane tym ostatnim po porozumieniu się z niemi.

Budowę i utrzymanie dróg dojazdowych do stacji kolejowych i przystani, wykonywać będą: Państwo, związki samorządowe wojewódzkie lub powiatowe, tudzież gminy, zależnie od tego, z jaką drogą (państwową, wojewódzką, powiatową czy też gminną) łączy się dana stacja lub przystań.

Art. 14. O ile zostanie stwierdzone, iż gospodarkę drogową prowadzi się przez związki samorządowe wadliwie, lub niedbale, mogą wyższe instancje związków samorządowych, względnie Ministerstwo Robót Publicznych, przejąć gospodarkę drogową wraz z odpowiedniami funduszami i prowadzić ją na rachunek odnośnych związków samorządowych.

Decyzja w tym przedmiocie należy.

a) co do dróg gminnych, zarządzanych przez gminy, do powiatowego związku samorządowego;

b) co do dróg powiatowych i gminnych, zarządzanych przez powiatowy związek samorządowy, do wojewódzkiego związku samorządowego;

c) co do dróg wojewódzkich i powiatowych, zarządzanych przez wojewódzki związek samorządowy, do Ministerstwa Robót Publicznych.

Art. 15. Poszczególne wojewódzkie związki samorządowe mogą wydawać w granicach ustawy niniejszej, w porozumieniu z Ministrem Robót Publicznych, szczegółowe przepisy o budowie i utrzymaniu dróg, obowiązujące powiatowe związki samorządowe i gminy w obrębie województwa.

Art. 16. Organizacja jednolitego zarządu wszystkich dróg samorządowych w obrębie województwa, w granicach przepisów ustawy niniejszej, należy do właściwego wojewódzkiego związku samorządowego. Na terenie jednego powiatu nie może być więcej, niż jeden samorządowy zarząd drogowy. Przepis ten nie dotyczy gmin miejskich, wydzielonych z powiatów,

Art. 17. Powoływana przez związki samorządowe służba drogowa winna posiadać odpowiednie kwalifikacje, które określi Ministerstwo Robót Publicznych.

Art. 18. Odwołania od uchwał i zarządzeń, wydanych w myśl przepisów ustawy niniejszej przez związki samorządowe, względnie przez władze administracyjne państwowe, winny być w ciągu dni 30 od dnia ogłoszenia lub doręczenia wnoszone do tej władzy, która uchwałę lub zarządzenie wydała,

Jeżeli władza, która uchwałę, względnie zarządzenie wydała, uzna odwołanie za słuszne, wówczas może zmienić swą pierwotną decyzję; w przeciwnym razie przedkłada sprawę wyższej instancji.

Decyzja ostateczna w tych razach, o ile ustawa niniejsza inaczej nie stanowi, należy do Ministerstwa Robót Publicznych. Przedstawienie przeciw zarządzeniu pierwszej instancji, którego wykonanie w interesie bezpieczeństwa publicznego jest pilne, niema mocy wstrzymującej.

Spory pomiędzy władzami, powołanemi do budowy i zarządu dróg w myśl przepisów ustawy niniejszej, rozstrzyga ostatecznie Ministerstwo Robót Publicznych.

Przepisy niniejszego artykułu nie mają zastosowania do spraw, przewidzianych w art. 5.

III. Koszty budowy i utrzymania dróg.

Art. 19. Koszty budowy i utrzymania dróg państwowych ponosi Skarb Państwa. O ile, w myśl art. 10 ustawy niniejszej, budowa i utrzymanie dróg państwowych powierzone zostaną wojewódzkiemu lub powiatowemu związkowi samorządowemu, wówczas Ministerstwo Robót Publicznych przekaze pomienionym związkom samorządowym fundusze, na ten cel przeznaczone.

Budowa i utrzymanie dróg wojewódzkich i powiatowych dokonywa się z funduszków wojewódzkiego, względnie powiatowego związku samorządowego. Fundusze te tworzą się ze źródeł ogólnosamorządowych, bądź też z opłat specjalnych na ten cel przeznaczonych, a uchwalonych przez wojewódzkie, względnie powiatowe, związki samorządowe.

Budowa i utrzymanie dróg gminnych dokonywa się na koszt gminy na podstawie uchwały rady gminnej lub miejskiej.

Art. 20. Koszty budowy i utrzymania dróg dojazdowych do stacji kolejowych i przystani pokrywane będą w dwóch trzecich częściach przez właściwy zarząd drogowy, a w jednej trzeciej części przez przedsiębiorstwo kolejowe, lub zarząd drogi wodnej.

Koszty budowy i utrzymania odcinków dróg państwowych wojewódzkich i powiatowych, przechodzących przez miasta i osady miejskie, uzdrowiska i zdrojowiska, ponosi Skarb Państwa, względnie właściwy związek samorządowy, o ile odcinki te nie były dotąd utrzymywane przez miejscowe gminy.

Art. 21. Fundusze samorządowe na budowę i utrzymanie dróg wojewódzkich, powiatowych i gminnych mogą być zasilane przez zapomogi, udzielane ze Skarbu Państwa.

Zapomogi udzielane będą na zasadach, określonych w przepisach wykonawczych do niniejszej ustawy, przy równomiernem uwzględnieniu wszystkich dzielnic.

Art. 22. W celu utworzenia kredytu na budowę i utrzymanie dróg wojewódzkich, powiatowych i gminnych, tworzy się drogowy fundusz pożyczkowy, z którego mogą być udzielane pożyczki na budowę i utrzymanie dróg wojewódzkich, powiatowych i gminnych, według zasad, które ustalone będą w przepisach wykonawczych do niniejszej ustawy.

Fundusz ten tworzy się z kwot, corocznie wstawionych do budżetu państwowego. Do funduszu tego wpływać będą zwroty po-

życzek, udzielonych ze Skarbu Państwa związkom samorządowym na budowę i utrzymanie dróg.

Art. 23. Otrzymujący z budowy lub utrzymania dróg szczególne korzyści, lub też nadmiernie zużywający drogi, jak np. kopalnie, fabryki i inne przedsiębiorstwa, mogą być pociągani do udziału w kosztach budowy i utrzymania dróg przez Ministerstwo Robót Publicznych na rzecz dróg państwowych, zaś przez odnośne związki samorządowe na rzecz dróg wojewódzkich, powiatowych i gminnych, o ile przedtem nie nastąpi dobrowolna w tym względzie ugoda.

Decyzje w tym względzie związków samorządowych mają być zatwierdzone przez Ministerstwo Robót Publicznych, względnie jego organy drugiej instancji, w porozumieniu z interesowanymi ministrami, względnie ich drugimi instancjami.

Art. 24. Myta na drogach publicznych znosi się bez odszkodowania i odtąd opłaty mytnicze mogą być pobierane na drogach publicznych tylko w razach wyjątkowych na mocy zezwolenia, udzielonego na przeciąg najwyżej dziesięciu lat przez Ministra Robót Publicznych co do dróg państwowych, względnie uchwałą związku samorządowego, zatwierdzoną przez Ministerstwo Robót Publicznych, co do dróg wojewódzkich powiatowych i gminnych.

Postanowienia tego artykułu nie obejmuje opłat t. zw. „kopytkowych“, pobieranych na korzyść gmin miejskich przy wjeździe do miast oraz opłat przewozowych na rzekach.

Art. 25. W celu budowy i utrzymania pewnych dróg samorządowych, o ile to leży w interesie publicznym, lecz przekracza siły finansowe danego związku samorządowego, lub też o ile te drogi nie zostały objęte programem budowy dróg tegoż związku, mogą powstawać spółki drogowe. Członkami spółek mogą być zarówno osoby fizyczne, jak i prawne.

Art. 26. Spółki drogowe mogą powstać dobrowolnie za zgodą wszystkich interesowanych, lub przy braku zgody przymusowo na żądanie grupy osób interesowanych, którzy zobowiążą się do poniesienia przynajmniej dwóch trzecich części kosztów budowy i utrzymania drogi. Spółki mają charakter osoby prawnej i mają prawo ściągania opłat od członków w drodze egzekucji administracyjnej.

Art. 27. Zatwierdzanie statutów spółek drogowych według statutu wzorowego, który wyda Minister Robót Publicznych, orzekanie w przedmiocie zakładania i rozwiązywania spółek przymusowych i zmian statutów oraz bezpośredni nadzór nad działalnością spółek drogowych należy do powiatowego związku samorządowego.

IV. Świadczenia drogowe w naturze.

Art. 28. Do robót na drogach państwowych, wojewódzkich i powiatowych w razie zagrożenia lub przerwania komunikacji, spowodowanego wypadkami żywiołowemi, jak: zasy śnieżne, powódzie, usuwiska, może być zarządzane przez organy administracyjne państwowe pierwszej instancji, a w wypadkach nagłych przez władze gminne, przymusowe dostarczenie środków przewozowych i robocizny za opłatą z właściwego funduszu drogowego, ustaloną przez wydział powiatowy, względnie magistrat w miastach, wydzielonych z powiatów.

Art. 29. Dla budowy i utrzymania dróg gminnych mogą rady gminne względnie miejskie, oprócz opłat w gotówce uchwalać obowiązkowe dla mieszkańców gmin świadczenia drogowe w robociznie pieszej i środkach przewozowych.

Art. 30. Do świadczeń drogowych w naturze mogą być pociągani wszyscy mieszkańcy gmin, opłacający podatki bezpośrednie, w stosunku do wysokości opłacanych przez nich podatków bezpośrednich.

Art. 31. Świadczenia drogowe w naturze może gmina na zasadzie uchwały rady gminnej, względnie miejskiej, zatwierdzonej przez samorządową władzę nadzorczą, zastąpić opłatą w wysokości, pokrywającej koszty najmu robocizny pieszej lub środków przewozowych.

Art. 32. Świadczenia drogowe w naturze mogą polegać:

1) na odrobieniu pewnej liczby dni roboczych pieszych lub dostarczeniu środków przewozowych na czas określony, albo

2) na wykonaniu pewnej ilości roboty lub dostawy materiałów.

Do dostarczenia środków przewozowych mogą być pociągnięci tylko posiadacze środków przewozowych (podwód, samochodów, traktorów i t. p.).

Art. 33. Od świadczeń powyższych zwolnione są następujące osoby i instytucje:

1) osoby, którym według prawa międzynarodowego przysługuje prawo eksterytorjalności, co do środków przewozowych, przeznaczonych do ich urzędowego użytku;

2) zakłady i urzędy państwowe i samorządowe, utrzymujące środki przewozowe na podstawie etatów organizacyjnych;

3) posiadacze środków przewozowych, służących do przewożenia poczty, co do tych środków przewozowych;

4) instytucje użyteczności publicznej, jak zakłady dezynfekcyjne, szpitale, pogotowia lekarskie ratunkowe oraz straże ochotnicze, co do środków przewozowych niezbędnych dla ich działalności;

5) stadniny, stacje ogierów i żrebięciarnie państwowe;

6) posiadacze licencjonowanych ogierów i klaczy używanych tylko w celach hodowlanych, klaczy wysoko żrebnych i klaczy ze żrebiętami ssąciami w okresie dwóch miesięcy, co do tych ogierów i klaczy.

7) posiadacze koni, stale pracujących w kopalniach pod powierzchnią ziemi.

V. Postanowienia końcowe.

Art. 34. W okresie przejściowym do chwili objęcia odnośnych kategorii dróg przez właściwy zarząd, pozostają drogi w dotychczasowym zarządzie i są utrzymywane na koszt tegoż zarządu według ustaw dotychczasowych.

Przepisy co do sposobu i terminu objęcia dróg wraz z ich przynależnościami i inwentarzem przez właściwe zarządy wyda Minister Robót Publicznych.

Art. 35. Jako drogi państwowe uznaje się drogi, wymienione w załączonym do ustawy niniejszej wykazie.

Uchwały co do ustalenia sieci dróg wojewódzkich powezmą związki samorządowe wojewódzkie w ciągu sześciu miesięcy od dnia wejścia w życie ustawy niniejszej.

O ile do tego czasu nie zorganizują się samorządowe związki wojewódzkie, uchwały te powezmą odnośne rady wojewódzkie, powstałe na mocy ustawy tymczasowej z dnia 2 sierpnia 1919 r. o organizacji władz administracyjnych drugiej instancji (Dz. Ust. Nr. 65, poz. 395), a w b. Galicji Tymczasowy Wydział Samorządowy, utworzony ustawą z dnia 30 stycznia 1920 r. (Dz. Ust. Nr. 11, poz. 61).

Art. 36. Uchwały co do ustalenia sieci dróg powiatowych i gminnych powezmą powiatowe związki samorządowe i rady gminne wiejskie, względnie miejskie, w ciągu roku od dnia wejścia w życie ustawy niniejszej.

Art. 37. Znajdujące się na terenie b. zaboru pruskiego drogi, uznane za drogi państwowe (art. 35), przekazuje się po myśli art. 10 ustawy niniejszej wraz z funduszami potrzebnymi na budowę i utrzymanie, wojewódzkiemu związkowi samorządowemu tego zaboru.

Fundusze te będą przyznawane wojewódzkim związkom samorządowym corocznie ryczałtowo i obliczane podług przeciętnego rzeczywistego kosztu budowy lub utrzymania jednego kilometra drogi.

Wysokość sum, przyznawanych przez Skarb Państwa województwom położonym na terenie b. zaboru pruskiego, na budowę i utrzymanie dróg państwowych oraz zasiłków na budowę i utrzymanie dróg publicznych innych kategorii, nie może być mniejsza od sumy, otrzymywanej dotychczas przez województwa w postaci renty na zasadzie ustaw pruskich z dnia 8 lipca 1875 r. i 2 czerwca 1902 r., tudzież rozporządzenia z dnia 22 czerwca 1902 r., zwiększonej odpowiednio do wzrostu cen.

Art. 38. Zakres działania wojewódzkich, powiatowych i gminnych związków samorządowych na terenie b. zaboru pruskiego w dziedzinie gospodarki drogowej, pozostaje niezmieniony aż do czasu wejścia w życie obowiązujących całe Państwo ustaw o samorządzie.

Uprawnienia przysługujące po myśli art. 9 niniejszej ustawy Ministrowi Robót Publicznych, wykonywa na terenie b. dzielnicy pruskiej Minister tej dzielnicy aż do czasu przekazania tego działu administracji Ministrowi Robót Publicznych.

Art. 39. Dotychczas obowiązujące na obszarze Rzeczypospolitej ustawy oraz przepisy o budowie i utrzymaniu dróg tracą moc, o ile są sprzeczne z ustawą niniejszą, z wyjątkiem Śląska Cieszyńskiego, w którym obowiązuje ustawa konstytucyjna z dnia 15 lipca 1920 r. (Dz. Ust. Nr. 73 poz. 497).

Art. 40. Ustawa niniejsza wchodzi w życie z dniem jej ogłoszenia.

Art. 41. Wykonanie ustawy niniejszej powierza się Ministrowi Robót Publicznych w porozumieniu z Ministrami Spraw Wewnętrznych, Spraw Wojskowych, Kolei Żelaznych i Skarbu, oraz Ministrowi b. Dzielnicy Pruskiej.

P o d p i s a n o:

Marszałek: *Trąpczyński*, Prezydent Ministrów: *Witos*,
Minister Robót Publicznych: w z. *Rybczyński*, Minister
Spraw Wewnętrznych: *L. Skulski*, Minister Spraw
Wojsk.: w z. *De Henning-Michaelis*, Minister Kolei Że-
laznych: w z. *J. Eberhard*, Minister Skarbu: *Stęszkowski*,
Minister b. Dzielnicy Pruskiej: *W. KucharSKI*.

ZAŁĄCZNIK DO USTAWY
o budowie i utrzymaniu dróg publicznych
w Rzeczypospolitej Polskiej.

WYKAZ DRÓG PAŃSTWOWYCH.

I. Drogi magistralne, łączące stolicę Państwa z granicami lub kresami.

№ drogi	N A Z W A D R Ó G I	Długość km.
1.	Warszawa — Radom — Bzin — Kielce — Miechów — Kraków — Myślenice — Nowy Targ — Zakopane . . .	420
	Z o d n o g a m i:	
	a) Kielce — Częstochowa — Herby	130
	b) Miechów — Będzin	70
	c) Izdebnik — Biała	59
2.	(Warszawa) Falenty — Rawa — Piotrków — Częstochowa — Będzin	269
3.	Warszawa — Sochaczew — Łowicz — Kutno — Kostrzyń — Poznań — Pniewy — Skwirzyna (w kierunku na Berlin)	412
	Z o d n o g a m i:	
	a) Łowicz — Zgierz — Łódź — Sieradz — Kalisz — Ostrów — Krotoszyn — Rawicz	274
	b) Poznań — Kościan	46
4.	Warszawa — Modlin — Płońsk — Sierpc — Rypin — Gołab — Grudziądz — Tczew — Kościerzyna — Puck . . .	457
	Z o d n o g a m i:	
	a) Sierpc — Płock — Kutno	85
	b) Reda — Soboty	24
	c) Pilczyn — Krokowo	18
5.	Warszawa — Szelków — Ostrołęka — Łomża — Świdry — Augustów — Suwałki — Szypliszki (na Kowno) . . .	302
	Z o d n o g a m i:	
	a) Ostrołęka — Myszyniec — Rozogi	50
	b) Augustów — Grodno	61
6.	Warszawa — Zambrów — Białystok — Grodno (Wilno)	261

N drogi	N A Z W A D R O G I	Długość km.
------------	-----------------------	----------------

Z o d n o g a m i:

a)	Zambrów — Bielsk — Hajnówka	105
b)	Białystok — Bielsk — Kleszczele	65
c)	Białystok — Gródek	35
7.	Warszawa—Miłosna—Siedlce—Brześć Litewski (w kierunku na Moskwę)	188
8.	(Warszawa) Miłosna — Moszczanka—Lublin—Zamość—Bełżec — Żółkiew — Lwów — Złoczów — Tarnopol — Kopyczyńce — Czortków — Berestek — Zaleszczyki — Okopy św. Trójcy	684

Z o d n o g a m i:

a)	Kurów — Puławy — Radom	73
b)	Piaski — Chełm — Hrubieszów	99
c)	Krasnystaw — Chełm — Włodawa	80
d)	Żółkiew — Sokal (na Włodzimierz Wołyński)	52
e)	Lwów — Stojanów (na Łuck)	75
f)	Złoczów — Brody (na Równe)	46
g)	Tarnopol — Podwołoczyska	40
h)	Kopyczyńce — Husiatyn	23
R a z e m		4.503

Drogi magistralne, przechodzące z południa na północ.

9.	(Wrocław) Rawicz — Kościan — Pniewy — Ujście (Piła)	217
10.	(Byczyna) Kępno — Ostrów — Poznań — Nakło — Chojnice — Kościerzyna	414

Z o d n o g a m i:

a)	Chojnice — Świecie — Chełmo	78
b)	Chojnice — Tczew	95
11.	Kostrzyń — Gniezno — Inowrocław — Bydgoszcz — Świecie — Grudziądz	178

Z o d n o g a:

a)	Inowrocław — Toruń	34
12.	Kalisz — Koło — Włocławek — Sierpc — Mława	241

N ^o drogi	N A Z W A D R O G I	Długość km.
13.	Muszyna (Krynica) Grybów — Tarnów — Szczucin — Busk — Kielce — Ruda Małeniecka	248
14.	Zgierz—Krośniewice — Włocławek—Toruń—Chełmno— Grudziądz	274
15.	Sochaczew — Płońsk — Przasnysz — Siedlce — Chorzele (na Wielbrok)	145
16.	Kraśnik—Lublin—Kock—Radzyń—Siedlce—Zambrów— Łomża	289

Z o d n o g a m i :

a)	Kock — Moszczanka — Dęblin	42
b)	Radzyń — Wisznice — Sławatycze	68
17.	Jabłonica — Delatyn — Stanisławów — Kurowice	210

Z o d n o g a m i :

a)	Delatyn — Kołomyja — Berestek	100
b)	Kołomyja — Śniatyn	40

R a z e m 2.670

III. Drogi magistralne, przechodzące z zachodu
na wschód.

18.	Zwardoń — Żywiec — Sucha — Sanok — Chyrów — Sam- bor — Drohobycz — Stryj — Dolina — Stanisławów — Buczacz — Czortków	644
-----	--	-----

Z o d n o g a m i :

a)	Żywiec — Biała	20
b)	Miejsce Piastowe — Dukla — Przełęcz-Dukielska	30
c)	Lisko — Cisna	47
d)	St. Sambor — Turka — Użok	58
e)	Stryj — Klimiec	80
f)	Dolina — Wyszaków	45
g)	Buczacz — Strusów	38
19.	Biała — Zator—Kraków—Tarnów—Pilzno — Jarosław — Radymno — Lwów	419

Z o d n o g a m i :

a)	Zator — Będzin	59
b)	Pilzno — Jasło	32

N drogi	N A Z W A D R O G I	Długość km.
c)	Jarosław — Sandomierz	105
d)	Jarosław — Bełzec	68
e)	Radymno — Przemyśl — Chyrów	50
f)	Lwów — Sambor	71
g)	Lwów — Drohobycz	74
h)	Lwów — Stryj	67
20.	(Wrocław) Syców — Kępno — Wieluń — Piotrków — Ruda Maleniecka — Bzin — Ożarów — Kraśnik — Zamość — Hrubieszów — Uściług (na Łuck i Korzec)	531
Z o d n o g a m i:		
a)	Sieradz — Wieluń — Częstochowa	110
b)	Piotrków — Chojny (Łódź)	48
c)	Ożarów — Sandomierz — Dębica	110
d)	Szczebrzeszyn — Krzeszów	62
21.	(Berlin — Piła) — Nakło — Bydgoszcz — Toruń — Go- łąb — Nowe Miasto — Mława — Chorzele — Myszyniec — Kolno — Świdry	461
Z o d n o g a m i:		
a)	Nowe Miasto — Lubawa	15
b)	Mława — Przasnysz — Szelków	65
R a z e m		3.327
O g ó ł e m .		10 500

4. *Ustawa z dnia 10 grudnia 1920 r. o dostarczaniu środków przewozowych do budowy i utrzymania dróg publicznych i mostów.*

(Dz. Ust. Rz. Pol. Nr. 6/29 r. p. 31).

Art. 1. Wprowadza się na okres lat 5 obowiązek dostarczania środków przewozowych, potrzebnych do budowy i utrzymania dróg publicznych i mostów według niżej podanych przepisów.

Art. 2. W wypadkach, gdy właściwe organy administracji drogowej nie mogą w drodze dobrowolnej umowy uzyskać niezbędnej ilości środków przewozowych do budowy i utrzymania dróg publicznych i mostów, lub gdy posiadacze środków przewozowych żądają za ich wynajęcie zapłaty nadmiernej w stosunku do rzeczywistych kosztów utrzymania środków przewozowych, właściwy sta-

zosta zarządzi, na wniosek wymienionych organów po wysłuchaniu opinii sejmiku (rady powiatowej), w miastach zaś, wydzielonych z powiatów, po wysłuchaniu opinii rady miejskiej, przymusowe dostarczenie środków przewozowych za wynagrodzeniem.

Art. 3. Obowiązek dostarczania środków przewozowych nakładać należy na posiadaczy tych środków kolejno, równomiernie i z uwzględnieniem stosunków gospodarczych i zawodowych, w szczególności zaś ilości środków przewozowych oraz powierzchni uprawnych gruntów.

Środków przewozowych nie można żądać od ludności, zamieszkałej w odległości większej niż 15 klm. od miejsca robót, o ile wyjątkowe względy nie nakażą przekroczenia tej odległości.

Art. 4. Obowiązek dostarczania środków przewozowych wykonywa się wyłącznie w naturze.

Obowiązkowi temu podlegają wszyscy posiadacze środków przewozowych, z wyjątkiem wskazanych w art. 5.

Art. 5. Od świadczeń powyższych zwolnione są następujące osoby i instytucje:

1) osoby, którym według prawa międzynarodowego przysługuje prawo eksterytorjalności, co do środków przewozowych, przeznaczonych do ich urzędowego użytku;

2) zakłady i urzędy państwowe i samorządowe, utrzymujące środki przewozowe na podstawie etatów organizacyjnych;

3) posiadacze środków przewozowych, służących do przewożenia poczty, co do tych środków przewozowych;

4) instytucje użyteczności publicznej, jak zakłady dezynfekcyjne, szpitale, pogotowia lekarskie ratunkowe oraz straże ochotnicze, co do środków przewozowych niezbędnych dla ich działalności;

5) stadniny, stacje ogierów i żrebięciarnie państwowe;

6) posiadacze licencjonowanych ogierów i klaczy, używanych tylko w celach hodowlanych, klaczy wysoko żrebnych i klaczy ze żrebiętami ssąciami w okresie dwóch miesięcy, co do tych ogierów i klaczy;

7) posiadacze koni, stale pracujących w kopalniach pod powierzchnią ziemi.

Art. 6. Zarządzenie o przymusowym dostarczaniu środków przewozowych wydaje właściwy starosta (w myśl art. 2) w formie obwieszczeń publicznych w gminach, których mieszkańców pociąga się do świadczenia drogowego.

Zarządzenie to może ustanowić obowiązek dostarczania środków przewozowych na ściśle ograniczony okres czasu lub w celu dokonania pewnych robót. Obowiązek ten może dotyczyć rolników tylko w porze wolnej od robót polnych.

Art. 7. Zarządzenie starosty o przymusowym dostarczaniu środków przewozowych wykonywują właściwe władze gminne lub miejskie.

Władze te sporządzają w terminie określonym przez starostę alfabetyczny wykaz posiadaczy środków przewozowych z podaniem ilości tych środków, które mogą podlegać dostarczeniu we właściwej gminie i podają go do publicznej wiadomości.

Wykaz ten jest podstawą do powoływania przez władze gminne wiejskie lub miejskie poszczególnych posiadaczy środków przewozowych do dostarczania ich według zasad podanych w art. 3.

Art. 8. Zażalenia przeciw nieprawidłowościom przy sporządzaniu wykazu lub powoływaniu do świadczeń można wnosić do właściwego starosty za pośrednictwem zwierzchności gminnej, względnie magistratu, w ciągu dni ośmiu od dnia ogłoszenia wykazu.

Zażalenia nie wstrzymują obowiązku dostarczania środków przewozowych.

Art. 9. Wysokość dostarczania środków przewozowych oznacza wydział powiatowy, względnie magistrat.

Wynagrodzenie powinno być ustalone według następujących zasad.

a) dzienne wynagrodzenie nie może być mniejsze, niż rzeczywisty koszt dziennego utrzymania środków przewozowych i woźnicy

b) wynagrodzenie od wymiaru za określone roboty (t. zw. wynagrodzenie akordowe) oblicza się według jednostki przebytej drogi i jednostki wagi przewiezonego ciężaru.

Wynagrodzenie wypłacają właściwe organy administracji drogowej za pośrednictwem urzędów gminnych lub magistratów niezwłocznie po dokonaniu świadczeń.

Art. 10. Osoby winne uchylenia się od obowiązku dostarczania środków przewozowych z mocy ustawy niniejszej w drodze administracyjnej podlegają karze grzywny do 15 tysięcy marek lub aresztu do 2 tygodni wymierzanych w trybie administracyjnym. Niezależnie od tego władze gminne zarządzają dostarczenie środków przewozowych na koszt winnych.

Kary i koszty te ściągają się trybem, ustanowionym dla ściągania podatków państwowych.

Art. 11. Ustawa niniejsza wchodzi w życie z dniem ogłoszenia na obszarze b. zaborów rosyjskiego i austriackiego.

Minister b. Dzielnicy Pruskiej może w porozumieniu z Ministrem Robót Publicznych rozciągnąć moc obowiązującą niniejszej ustawy na b. zabór pruski.

Art. 12. Wykonanie ustawy niniejszej powierza się Ministrowi Robót Publicznych w porozumieniu z Ministrem Spraw Wewnętrznych, a względnie i Ministrowi b. Dzielnicy Pruskiej.

P o d p i s a n o:

Marszałek: *Trąpczyński*, Prezydent Ministrów: *Witos*,
Minister Robót Publicznych: w z. *Rybczyński*, Minister
Spraw Wewnętrznych: *L. Skulski*, Minister b. Dzielnicy
Pruskiej: *W. KucharSKI*.

5. *Ustawa z dnia 23 czerwca 1921 r. w przedmiocie rozszerzenia sieci dróg państwowych.*

(Dz. Ust. R. P. Nr. 63/21 r. p. 387).

Art. 1. Za drogi państwowe, po myśli art. 1 ustawy z dnia 10 grudnia 1920 r. o budowie i utrzymaniu dróg publicznych w Rzeczypospolitej Polskiej (Dz. Ust. Rz. P. z r. 1921 Nr. 6, poz. 82), uznaje się drogi wyszczególnione w wykazie, załączonym do niniejszej ustawy.

Art. 2. Wykonanie tej ustawy powierza się Ministrowi Robót Publicznych w porozumieniu z Ministrami Spraw Wewnętrznych, Spraw Wojskowych, Kolei Żelaznych i Skarbu.

Art. 3. Ustawa niniejsza wchodzi w życie z dniem ogłoszenia.

P o d p i s a n o:

Marszałek: *Trąpczyński*, Prezydent Ministrów: *Witos*,
Minister Robót Publicznych: *G. Narutowicz*, Minister
Spraw Wewnętrznych: w z. *Kuczyński*, Minister Spraw
Wojskowych: *Sosnkowski*, Minister Kolei Żelaznych:
- w z. *J. Eberhardt*, Minister Skarbu: *Steczkowski*.

ZALĄCZNIK.

WYKAZ DRÓG PAŃSTWOWYCH.

№
drogi

N A Z W A   D R O G I

Długość dróg na
terenach Rzplitej

Ogólna dłu-   W tem dro-
gość drogi   gi bitej

I. Drogi, łączące stolicę Państwa z granicami.

1.	(Warszawa) Grodno — Jezioro — Nowa Ruda—Czyżówka — (Wilno—Święciany — Kocergiszki) — Widze — Dryświaty — (Dźwińsk)	147	43,5
Z o d n o g a m i :			
a)	Jezioro — Nowy Dwór — Lilańce — Raduń — Żyrmuny — Iwie	152	64
b)	Orany (st. kol.) — Soltaniszki — Lilańce	33,8	—
c)	(Święciany) — Postawy — Głębokie	62	—
d)	(Dźwińsk) — Brasław — Ikazn — Perebrodzie — Łużki	122	—
2.	(Wilno—Michaliszki—Świr—Kobylnik) — Postawy	2	—
Z o d n o g a m i :			
a)	(Świr — Soły)	—	—
b)	(Kobylnik—Miadzioł)—Krzywice — Dołhinów — Pohost (granica)	64	—
3.	(Wilno — Oszmiana — Soły — Smorgoń) — Lebiediew — Mołodeczno — Radoszkowice (na Mińsk)	51	6
Z o d n o g a m i :			
a)	(Oszmiana) Dejłidy — Bleniskonie	14	—
b)	(Oszmiana) Trąby — Iwie — Nowogródek	82	15
4.	(Warszawa) — Łomża — Strękowa Góra — Osowiec — Goniądz — Grodno — Skidel — Radziwonszki — Biellce — Nowogródek — Korzelić — Mir — Nowy Świerzeń — Biała Agatka — Granica (na Mińsk)	390	246

№ drogi	N A Z W A D R O G I	Długość dróg na terenach Rzplitej	
		Ogólna dłu- gość drogi	W tem dro- gi bitej

Z o d n o g a m i:

a)	Skidel — Wołkowysk	58,8	—
b)	Radziwoniszki — Lida	20	20
c)	Nowogródek — Nowojelnia — Zdzię- cioł	35	23
d)	Mir — Nieśwież	29	14
5.	(Białystok) Gródek — Wołkowysk — Sło- nim — Wierblinówka — Baranowicze — Nieśwież — Granica (na Słuck)	214	160

Z o d n o g a:

a)	Werblinówka (Tartak)—st. kolejowa Leśna — Miłowidy	18,6	4
6.	Brześć n. B.—Kobryń—Zaprudy—Pańki— Lubiszczycze Zarzeczne — Miłowidy — Si- nławka—Filipowicze Zachodnie — Granica (na Słuck)	244	244
7.	Kobryń — Drohiczyn — Duboja — Pińsk — Płotnica — Dubieniec — Dawidgródek — Maleszewo (na Turów i Mozyrz)	288	16
8.	Brześć—Ratno — Kowel—Hołoby—Łuck— Klewań — Równe — Korzec (na Kijów)	335,5	335,5

Z o d n o g a m i:

a)	Ratno — Kamień Koszyrski — Uhry- nicze	64	—
b)	Łuck — Horochów — Stojanów	65	—
c)	Klewań — Kołki	46	—
d)	Równe — Dubno — Brody	97	55

II. Drogi przechodzące z północy na południe.

9.	Kleszczele—Wysokie Litewskie—Brześć— Leplówka — Włodawa	122	66
----	--	-----	----

Z o d n o g a:

a)	Leplówka — Sławatycze	5,4	5,4
----	---------------------------------	-----	-----

№ drogi	N A Z W A D R O G I	Długość dróg na terenach Rozplitej	
		Ogólna dłu- gość drogi	W tem dro- gi bitej
10.	Grodno—Gorbacze—Prużany—Zaprudy — Kobryń—Piszcz—Luboml — Włodzimierz Wołyński — Horodłowie — Konotopy (na Sokal).	410	217
	Z o d n o g a:		
	a) Piszcz — Włodawa	16 4	16,4
11.	(Wilno — Bieniakonie) Żyrmuny — Lida — Bielice — Zdzieciół — Słonim — Lubiszczy- ce — Pańki — Łogiszyn — Pińsk — Duboja — Lubieszów — Uhrynische — Kołki — Łuck — Dubno — Krzemieniec — Budy Zbaraskie — Zbaraż — Tarnopol	632 8	148,8
	Z o d n o g a:		
	a) Łogiszyn — Zaberezie	38	—
12.	Dzisna — Łużki — Głębokie — Dokszyce — Wilejka — Mołodeczno — Ciołchło — Pier- szaje — Iwleniec — Dudki — Rubieżewicze — Nowy Świerzeń — Nieśwież — Siniawka — Zaberezie — Łuniniec — Kożangródek — Du- bieniec — Luboniek — Dąbrowica — Sarny — Liziany — Międzyrzec Korzecki — Samo- strzały	635	6
	Z o d n o g a:		
	a) Kożangródek — Łachwa — Mokroć — Lenino	40	—
III. Drogi przechodzące z zachodu na wschód.			
13.	(Zambrów—Bielsk) Hajnówka — Białowie- ża — Prużany	67	67
14.	Sokołów — Drohiczyn — Mętna — Wysokie Litewskie — Prużany — Słonim	248,7	248,7
15.	Lubieszów — Pohost — Luboniek	120	—
16.	Chełm — Dorohusk — Luboml — Kowel —	86,7	—
17.	(Brześć) Hołoby — Kołki — Czartorysk — Romejki — Sarny — Snowidowice — Granica (na Olewsk)	186	—

№ drogi	N A Z W A D R O G I	Długość dróg na terenach Rzpłitej	
		Ogólna dłu- gość drogi	W tem dro- gi bitej
Z o d n o g ą:			
	a) Romejki — Liziany	49	—
18.	Uściąg — Włodzimierz Wołyński — Luck	88	—
19.	Lubycza — Krystynopol — Radziechów — Brody—Nakwasza—Popowce—Nowy Po- czajów—Krzemieniec—Nowy Staw — Bry- ków (granica)	220	136,3
Z o d n o g a m i:			
	a) (Krystynopol) Sokal — Hrubieszów	50	16
	b) Nakwasza — Tarnopol	56,6	56,6
R a z e m .		5.657	2.231,2

6. *Ustawa z dnia 7 października 1921 r. o przepisach porządkowych na drogach publicznych.*

(Dz. Ust. R. P. Nr. 89/1921 r. poz. 656).

1. Przepisy ogólne.

Art. 1. Używanie dróg publicznych dozwolone jest przy zachowaniu przepisów niniejszej ustawy oraz rozporządzeń, wydanych na jej podstawie.

Art. 2. Ochronę i utrzymanie dróg publicznych wykonywają przy ścisłym zastosowaniu niniejszej ustawy właściwe zarządy drogowe, ustanowione wedle postanowień ustawy z dnia 10 grudnia 1920 r. (Dz. Ust. z r. 1921 Nr. 6, poz. 32) o budowie i utrzymaniu dróg publicznych w Rzeczypospolitej Polskiej.

Art. 3. Szczegółowe rozporządzenia o używaniu, ochronie i utrzymaniu dróg publicznych, wydane na podstawie niniejszej ustawy przez Ministra Robót Publicznych w porozumieniu z Ministrem Spraw Wewnętrznych, a także z innymi interesowanymi ministrami, oraz szczegółowe rozporządzenia, wydawane przez samorządy wojewódzkie, a jak długo samorządy te nie zostaną zorganizowane — przez wojewodów — winny być obwieszczane.

Obwieszczenie tych rozporządzeń nastąpi przez ogłoszenie na tablicach, umieszczonych przy drogach i mostach, oraz przez ogłoszenia, wywieszone w urzędach gminnych i rozpowszechniane w sposób, używany w danej miejscowości.

II. Przepisy, dotyczące używania i ochrony dróg.

Art. 4. Drogi publiczne przeznaczone są dla ruchu pieszego, jeżdżenia i pędzenia zwierząt.

Ruchu na drogach publicznych nie wolno tamować lub utrudniać, z wyjątkiem wypadków prawem przewidzianych.

Każda przeszkoda lub utrudnienie w ruchu z rozmysłu, z braku ostrożności, lub niedbalstwa stanowi przekroczenie niniejszej ustawy. Do przeszkód w ruchu zalicza się nietylko bezpośrednie tamowanie ruchu na drodze publicznej, ale też wykonywanie czynności obok drogi, lub umieszczanie obok drogi przedmiotów, które w jakikolwiek sposób utrudniają mogą ruch na drogach.

Art. 5. Rozporządzenia Ministra Robót Publicznych i Ministra Spraw Wewnętrznych oraz rozporządzenia samorządów wojewódzkich, względnie wojewodów (art. 3) uregulują:

- 1) zakazy włączania po drogach przedmiotów psujących drogi,
- 2) zakazy zanieczyszczenia dróg i ich przynależności,
- 3) zakazy tratowania i wypasania skarp, nasypów i rowów;

nadto przepisy te unormują:

- 1) szerokość ładunków oraz szerokość obręczy wozów ciężarowych,
- 2) używanie hamulców przy wozach,
- 3) ochronę mostów i ruchu na mostach,
- 4) znaki drogowe i znaki ostrzegawcze,
- 5) szybkość jazdy i ruch pojazdów konnych, mechanicznych i rowerów, pędzenie zwierząt oraz międzynarodowy ruch samochodów,
- 6) utrzymanie zajazdów, urządzenie rogatek i skrzyżowania dróg,
- 7) przewóz materiałów wybuchowych, lekkopalnych i t. p.

Art. 6. Każdy pojazd podczas jazdy, jeżeli jakieś szczególne okoliczności nie zmuszają do wyjątku, winien trzymać się prawej strony. Szczegółowe przepisy co do wymijania i wyprzedzania wydadzą Minister Robót Publicznych i Minister Spraw Wewnętrznych.

Art. 7. Minister Robót Publicznych i Minister Kolei Żelaznych wydadzą co do skrzyżowania dróg z kolejami żelaznymi przepisy, które uwzględnią bezpieczeństwo i swobodę ruchu na drogach.

Art. 8. Zarządom telegrafów i telefonów służy prawo prowadzenia wzdłuż dróg publicznych przewodów napowietrznych, lub podziemnych, bez żadnej za to zapłaty.

Przeprowadzenie to wykonywa się w porozumieniu z zarządami drogowymi i według ich wskazówek, do których zarządy telegrafów i telefonów mają się zastosować.

Art. 9. Minister Robót Publicznych, po wysłuchaniu opinii zarządów drogowych, w porozumieniu z właściwymi ministrami ustali sposób użycia pasa drogowego do przeprowadzenia kolei, tramwajów, przewodów elektrycznych, wodociągów, gazociągów, urządzeń odwadniających i t. p.

Warunki użycia dróg na powyższe cele winny przede wszystkim mieć na względzie bezpieczeństwo publiczne i swobodę ruchu na drodze.

Przedsiębiorstwa będą obowiązane do wykonania na swój koszt robót potrzebnych dla zabezpieczenia trwałości drogi i bezpieczeństwa ruchu oraz do utrzymania wykonanych w tym celu urządzeń. Za używanie drogi może być oznaczona opłata na rzecz właściwego zarządu drogowego na zasadzie porozumienia się przedsiębiorstwa z tym zarządem, o ile skutkiem używania drogi dla urządzeń wyżej wymienionych wzrosną koszty utrzymania drogi. Opłata ta nie może przewyższać wysokości wzrostu kosztów utrzymania drogi.

W razie braku porozumienia wysokość opłaty oznacza Minister Robót Publicznych.

Zakładanie takich urządzeń poza granicami uprawnień koncesji i zezwoleń właściwych władz nie pociąga za sobą żadnych stałych służebności, przedawnień, lub jakichkolwiek obciążeń dróg publicznych. Na wypadek uchylania się przedsiębiorstw od obowiązków, nałożonych na nie z tytułu niniejszego artykułu, mogą one być zmuszane do wykonania tych zobowiązań, względnie właściwy zarząd drogowy wykona potrzebne roboty na koszt odnośnego przedsiębiorstwa.

III. Przepisy, dotyczące utrzymania dróg.

Art. 10. Na odcinkach dróg publicznych o twardej nawierzchni, przechodzących przez miasta, miasteczka, osady i wsie o zwartem zabudowaniu, zarządy gminne są obowiązane do oczyszczania tych dróg z kurzu i błota i usuwania zgarniętego materiału, przyczem mogą obowiązek ten nałożyć na właścicieli przyległych nieruchomości.

Art. 11. O ile szerokość korony istniejącej drogi państwowej, wojewódzkiej i powiatowej nie pozwala na składanie na niej ziemi,

biota lub kurzu, zgarniętego z drogi, na sadzenie drzew przydrożnych i ustawianie słupów dla przewodów elektrycznych lub telefonicznych, właściciele gruntów przyległych do dróg winni pozostawić w tym celu wolne od uprawy pasy gruntu na szerokości 75 centymetrów, mierząc od zewnętrznego brzegu rowu lub stopy nasypu. O potrzebie rozszerzenia istniejącego pasa gruntu do 75 centymetrów wzdłuż dróg wojewódzkich i powiatowych orzeka samorząd wojewódzki.

Powiatowy związek samorządowy może zobowiązać właścicieli gruntów przydrożnych do pozostawienia wolnego od uprawy pasa gruntu takiejże szerokości i przy drogach gminnych.

Posiadacz tego pasa przydrożnego jest obowiązany zezwolić na bezpłatne składanie na nim ziemi, biota lub kurzu, zgarniętego z drogi, na sadzenie na nim drzew przydrożnych oraz ustawianie słupów dla przewodów elektrycznych.

Posiadacze przydrożnych gruntów obowiązani są zezwolić na rozrzucanie biota lub kurzu, złożonego na pasie przydrożnym, po przyległych polach uprawnych lub łąkach w czasie, kiedy to rozrzucanie nie będzie szkodziło zasiewom, trawom i t. p.

Art. 12. W wypadkach, gdzie droga publiczna przecina las, właściciel jego, jeżeli osuszenie drogi, bezpieczeństwo ruchu, zabezpieczenie przeciwko tworzeniu się zasp śnieżnych tego wymagają, — może być zobowiązany na podstawie dobrowolnej umowy, a w braku zgody na podstawie orzeczenia władzy administracyjnej II instancji — do utrzymywania po obu stronach drogi pasa ziemi wolnego od drzew i krzaków określonej w każdym wypadku szerokości za jednorazowym odszkodowaniem.

Kto się nie zadowoli orzeczeniem władzy administracyjnej w sprawie wysokości odszkodowania, temu przysługuje prawo zwrócenia się do sądu w terminie 30 dniowym, co nie wstrzymuje wykonania orzeczenia administracyjnego, jeżeli odszkodowanie zostanie złożone do depozytu sądowego.

Art. 13. Podczas naprawy dróg publicznych i mostów zarząd drogowy, wykonywujący te roboty, winien zostawić dla ruchu wolną przestrzeń, potrzebną przynajmniej dla jednego pojazdu a jeżeli to jest niemożliwe — urządzić prowizoryczny objazd.

Art. 14. Właściciele gruntów, przylegających do drogi publicznej, obowiązani są dozwolić na urządzenie czasowego przejazdu przez ich grunty, o ile zarząd drogowy uzna to za konieczne z powodu wydarzeń, spowodzających przerwę w komunikacji, jak np.

z powodu przełomów nawierzchni drogi, wielkich zasp śniegowych, usuwisk, zniesienia mostów, lub grobli drogowych, lub też z powodu przebudowy lub naprawy drogi.

Za szkody wyrządzone właściciel będzie odpowiednio wynagrodzony przez zarząd drogi na podstawie dobrowolnej umowy, lub w braku tejże na mocy orzeczenia władz administracyjnych drugiej instancji.

Zainteresowanemu służy prawo zwrócenia się do sądu co do wysokości odszkodowania jak w art. 12.

Art. 15. W polach i miejscowościach otwartych w odległości do trzech i pół metrów od zewnętrznego brzegu rowu, lub stopy nasypu drogowego dróg państwowych, wojewódzkich i powiatowych zabrania się stawiać budynków i studni.

Odległość wszelkich ogrodzeń wynosić ma przynajmniej 75 centymetrów.

Przepis powyższy nie odnosi się do odcinków dróg w miastach lub osiedlach, które posiadają już zatwierdzone na zasadzie przepisów obowiązujących linje regulacyjne.

Zakłady i fabryki, mogące zagrażać bezpieczeństwu ruchu na drogach publicznych, jak: kuźnie, piece cegielniane i wapienne, wiatraki, szyby górnicze, zbiorniki materiałów łatwopalnych oraz kopalnie gliny, piasku, żwiru, torfu, kamieniołomy i t. p. urządzenia winny być umieszczone względnie urządzone na odległości 5—40 metrów od zewnętrznego brzegu rowu lub stopy nasypu, stosownie do przepisów szczegółowych, które wyda Minister Robót Publicznych.

Ograniczenia powyższe mogą być zastosowane do dróg gminnych rozporządzeniem samorządu wojewódzkiego, względnie wojewody (art. 3).

Przepisy niniejsze nie dotyczą istniejących budynków, zakładów i fabryk, jednak ich przebudowa musi odpowiadać tym przepisom.

Art. 16. W miejscach przecięcia się drogi publicznej z inną drogą publiczną lub prywatną, na rowie przydrożnym ma być zbudowany, jeżeli zachodzi potrzeba, podług przepisów lub wskazówek zarządu drogi most lub przepust, którego budowa i utrzymanie obciąża zarządy dróg publicznych, względnie właścicieli dróg prywatnych, łączących się z daną drogą publiczną. To samo dotyczy się dojazdów iostępów do zabudowań i gruntów. Budujący lub utrzymujący drogę gruntową, która wychodzi na drogę publiczną, obowiązany jest na żądanie zarządu drogi publicznej własnym kosztem wybrukować lub wysypać tłucznem lub żwirem drogę grun-

tową na długości do 25 metrów, licząc od brzegu jezdni drogi publicznej.

Art. 17. Minister Robót Publicznych wyda przepisy co do odprowadzenia wód ze sztucznych ścieków do rowów przydrożnych oraz co do odwadniania dróg.

Przy budowie lub przebudowie młynów, jazów, stawów, zbiorników, mostów i innych budowli wodnych, zmieniających warunki przepływu wód pod mostami na drogach publicznych, mają być przy wydawaniu odnośnych zezwoleń uwzględnione żądania zarządów drogowych.

Art. 18. Wzdłuż wszystkich dróg publicznych, państwowych, wojewódzkich, powiatowych i gminnych, wszędzie gdzie tylko warunki miejscowe na to pozwalają, należy posadzić i utrzymywać rzędy drzew o ile można, owocowych lub żywoploty.

Sadzenie, utrzymywanie i użytkowanie drzew przydrożnych należy do zarządów drogowych.

W razie zaniedbania powyższego obowiązku przez zarządy drogowe wyższe instancje samorządowe, względnie województwa (art. 3) mogą zarządzić obsadzenie dróg drzewami na koszt niedbałych zarządów drogowych.

Zarządy drogowe sadzą drzewa bądź na koronie drogi, bądź za rowami na pasach gruntu, stanowiących własność drogi lub pozostawionych przez właścicieli przydrożnych gruntów wolnymi od uprawy w myśl art. 11 niniejszej ustawy.

Na drogach gminnych, na których powiatowy związek samorządowy nie ustanowił tego pasa (art. 11 ust. 2), obsadzanie dróg za rowami jest obowiązkiem właścicieli gruntów przydrożnych, którzy posadzone drzewa utrzymują i użytkują.

Ogólne przepisy o sposobach obsadzania dróg, oraz przepisy o utrzymaniu drzew przydrożnych wyda Minister Robót Publicznych, a szczegółowe przepisy dla dróg samorządowych wydadzą poszczególne związki samorządowe wojewódzkie.

Postanowienie niniejszego artykułu nie zmienia stosunków prawnych, jakie zachodzą co do drzew już istniejących za rowami aż do czasu usunięcia tych drzew.

IV. Przepisy karne.

Art. 19. Czuwanie nad przestrzeganiem przepisów porządkowych na drogach publicznych jest obowiązkiem zaprzysiężonej służby drogowej, organów policji państwowej i urzędów gminnych.

Art. 20. Służba drogowa, uprawniona do wykonywania nadzoru nad przestrzeganiem przepisów niniejszej ustawy, przy wykonywaniu swoich obowiązków powinna nosić przepisane oznaki służbowe i posiadać odpowiednie legitymacje, wydane przez właściwe zarządy drogowe.

Art. 21. Winni przekroczenia przepisów porządkowych na drogach publicznych ulegną, o ile dane przekroczenie nie podlega surowszemu przepisowi karnemu, karze grzywny, do wysokości 100.000 mk., lub aresztu do dwóch miesięcy. Grzywny nieściągalne należy zamienić na areszt nie dłuższy niż trzy miesiące.

Oprócz tego winni są obowiązani wynagrodzić wyrządzoną szkodę.

Art. 22. W b. zaborach rosyjskim i austriackim powołane są do orzecznictwa władze administracyjne pierwszej instancji. W b. zaborach rosyjskim i austriackim na podstawie doniesienia o przekroczeniu przepisów porządkowych na drogach publicznych przedstawiciela jednego z organów, wymienionych w art. 19 niniejszej ustawy, może władza administracyjna I instancji do wysokości grzywny dziesięciu tysięcy marek wymierzyć drogą sądu karnego zasłużoną karę bez poprzedniego postępowania.

W tym osądzie karnym należy oznaczyć: 1) jakość czynu karygodnego, oraz czas i miejsce jego popełnienia, 2) nazwę władzy, która uczyniła doniesienie; 3) wymiar kary z przytoczeniem postanowienia karnego, na którym się opiera; 4) klauzulę, że skazanemu służy zgłoszenie sprzeciwu w terminie czternastodniowym, licząc od dnia następnego po dniu doręczenia, bądź pisemnie, bądź protokularnie do władzy, która osąd wydała. W przeciwnym razie osąd staje się prawomocny i grzywna ściągalna. Wniesienie sprzeciwu powoduje przeprowadzenie zwyczajnego postępowania przez władze administracyjne. Kary powyżej dziesięciu tysięcy marek mogą być nakładane jedynie w drodze zwyczajnego postępowania karnego, przepisanego dla władz administracyjnych.

Od orzeczeń władz administracyjnych, zapadłych w drugiej instancji, przysługuje stronom prawo odwołania się w ciągu dni 8-iu do właściwego sądu okręgowego, który rozpatrzy sprawę przy odpowiednim zastosowaniu przepisów o postępowaniu w razie odwołania się do wyroków sądu pokoju (powiatowych). Sąd okręgowy nie może po uchyleniu orzeczenia przekazać sprawy do ponownego rozpatrzenia przez władzę administracyjną. Wyroki sądów okręgowych są prawomocne z chwilą ogłoszenia. Wniesienie

odwołania do sądu wstrzymuje wykonanie kary pozbawienia wolności.

W b. dzielnicy pruskiej przekroczenia niniejszej ustawy ulegają karze wymierzonej przez sądy powiatowe. Można stosować postanowienia § 453—458 Proc. kar. Rz. N. i w nakazie karnym można orzec grzywnę do wysokości 10.000 mk.

Art. 23. Rząd jest upoważniony do obniżania lub podwyższania przewidzianego wymiaru grzywien w miarę wzrostu, lub obniżania się waluty.

Art. 24. Grzywny oraz koszty przywrócenia drogi do pierwotnego stanu wpływają do właściwego zarządu drogowego, w zależności od tego, na jakiej kategorii dróg przekroczenie miało miejsce.

Art. 25. O ile przepisy powszechnej ustawy cywilnej w poszczególnych dzielnicach nie przewidują takiej majątkowej odpowiedzialności, za szkody wyrządzone na drogach publicznych odpowiadają majątkowo rodzice za dzieci niepełnoletnie z nimi mieszkające, służbodawcy oraz właściciele pojazdów i zwierząt — za służbę niżej lat czternastu. Współwłaściciele odpowiadają solidarnie.

W razie niewykrycia sprawcy szkód, wyrządzonych na drogach publicznych, odpowiedzialność ponosi wieś, osada lub miasto, na których terenie szkody dokonano, o ile znamiona szkody wskazują, że wyrządziła je ludność miejscowa.

V. Przepisy końcowe.

Art. 26. Wykonanie niniejszej ustawy powierza się Ministrowi Robót Publicznych w porozumieniu z interesowanymi ministrami. a na terenie b. zaboru pruskiego uprawnienia, zastrzeżone niniejszą ustawą Ministrowi Robót Publicznych, przysługują Ministrowi b. Dzielnicy Pruskiej w porozumieniu z Ministrem Robót Publicznych i z innymi interesowanymi ministrami.

Art. 27. Ustawa niniejsza wchodzi w życie w trzy miesiące od jej ogłoszenia. Jednocześnie tracą moc obowiązującą wszelkie ustawy i rozporządzenia obowiązujące dotychczas w poszczególnych dzielnicach w przedmiocie przepisów porządkowych o używaniu, ochronie i utrzymaniu dróg.

P o d p i s a n o :

Marszałek *Trąpczyński*, Prezydent Ministrów: *A. Ponikowski*, Minister Robót Publicznych: *G. Narutowicz*, Minister b. Dzielnicy Pruskiej: *Wybicki*.

7. *Wykaz ustaw i rozporządzeń władz Rzeczypospolitej, dotyczących się spraw drogowych, a wydanych do dnia 1 listopada 1922 r.*

I. Administracja drogowa.

1. Ustawa tymczasowa z dnia 2 sierpnia 1919 r. o organizacji władz administracyjnych II instancji (Dz. Praw № 65|1919 r. poz. 395).

2. Ustawa z dnia 3 grudnia 1920 r. o tymczasowej organizacji władz administracyjnych II instancji (województw) na obszarze b. Królestwa Galicji i Lodomerji z W. ks. Krakowskiem oraz na wchodzących w skład Rzeczypospolitej Polskiej obszarach Spisza i Orawy (Dz. Ust. R. P. № 117|1920 r. p. 768).

3. Ustawa z dnia 4 lutego 1921 r. o unormowaniu stanu prawno-politycznego na ziemiach przyłączonych do obszaru Rzeczypospolitej na podstawie umowy o preliminarjnym pokoju i rozejmie, podpisanej w Rydze dnia 12 października 1920 r. (Dz. Ust. R. P. № 16|1921 r. poz. 93).

4. Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 20 maja 1920 r. w przedmiocie stosunku służbowego inżynierów drogowych (Dz. Ust. R. P. № 47|1920 r. poz. 289).

5. Rozporządzenie Prezydenta Ministrów i Ministra Skarbu w sprawie przyznania państwowym funkcjonariuszom niższym płac zasadniczych poszczególnych stopni płacy, przewidzianych w art. 14 Ustawy o uposażeniu urzędników i państwowych funkcjonariuszów niższych z dnia 13 lipca 1920 r. (Dz. Ust. R. P. № 77|1920 r. poz. 520).

6. Statut organizacyjny Ministerstwa Robót Publicznych, zatwierdzony rozporządzeniem Rady Ministrów z dnia 18 marca 1921 r. (Monitor Polski № 74|1921 r.).

7. Okólnik Ministra Robót Publicznych z dnia 26 lutego 1921 r. № 1-699 w przedmiocie stosunków służbowych oraz zakresu działania inżynierów powiatowych na ziemiach przyłączonych do Rzeczypospolitej na podstawie pokoju preliminarjnego w Rydze („Roboty Publiczne“ № 2|1921 r.).

8. Rozporządzenie Ministra b. Dzielnicy pruskiej z dnia 10 lutego 1922 r. wprowadzające zmiany obowiązujących przepisów o organizacji prowincjonalnych władz administracyjnych ogólnego zarządu, t. j. Wojewodów i Urzędów wojewódzkich na obszarze b. dzielnicy pruskiej (Dz. Ust. R. P. № 22|1922 r. poz. 188).

9. Rozporządzenie Ministra Robót Publicznych z dnia 30.VI. 1921 r. № II—2700 o utworzeniu państwowych zarządów drogowych dla administrowania drogami państwowymi i (czasowo) b. krajowymi na obszarze b. Galicji.

10. Okólnik Ministra Robót Publicznych z dnia 18 marca 1921 r. № XII—170, wydany w porozumieniu z Ministrem Spraw Wewnętrznych w przedmiocie ustalenia sieci dróg wojewódzkich powiatowych i gminnych, stosownie do ustawy z dnia 10 grudnia 1920 r. (Dz. Ust. № 6|1921 r. poz. 32) o budowie i utrzymaniu dróg publicznych w Rzeczypospolitej Polskiej (Monitor Polski № 76 1921 r.).

11. Okólnik Ministra Robót Publicznych z dnia 5 grudnia 1921 r. № XII—908 w sprawie dróg państwowych wojewódzkich i powiatowych w obrębie miast („Roboty Publiczne“ № 6|1921 r.).

12. Rozporządzenie Ministra Robót Publicznych z dnia 8 października 1921 r., wydane po porozumieniu się z Ministrem Spraw Wewnętrznych w przedmiocie statutu wzorowego dla spółek drogowych (Dz. Ust. R. P. № 5|1922 r. poz. 33).

13. Okólnik Ministra Robót Publicznych z dnia 27 grudnia 1921 r. № XI—2995 w sprawie opłat mytniczych na drogach.

14. Okólnik Ministra Robót Publicznych z dnia 27 grudnia 1921 r. № XII—987, wyjaśniający i ustalający zasady administracji drogowej przy stosowaniu ustawy drogowej z dnia 10.XII.1920 r (Dz. Ust. R. P. № 6|1921 r. poz. 32) w okresie przejściowym aż do czasu powołania do życia samorządu wojewódzkiego.

15. Okólnik Ministra Robót Publicznych z dnia 1 maja 1922 r. № XII—586 wydany w porozumieniu z Ministrem Spraw Wewnętrznych o środkach na budowę i utrzymanie dróg samorządowych (t. j. wojewódzkich powiatowych i gminnych) (Monitor Polski № 112|1922 r.).

16. Wykaz zatwierdzonych przez M. R. P. sieci dróg wojewódzkich w Województwach: Warszawskiem, Łódzkim, Kieleckim, Lubelskim, Białostockim, Krakowskim, Lwowskim, Stanisławowskim i Tarnopolskim.

17. Tymczasowy wykaz sieci dróg wojewódzkich w województwach Wołyńskiem, Poleskiem i Nowogródzkim.

18. Okólnik Ministra Robót Publicznych z dnia 8 listopada 1921 r. № XI—2400 w sprawie oznak służby drogowej („Roboty Publiczne“ № 6|1921 r.).

19. Okólnik Ministra Robót Publicznych z dnia 24 lutego 1922 r. № XI—345 w sprawie legitymacji służby drogowej.

20. Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 21 kwietnia 1922 r. w przedmiocie rozciągnięcia na ziemię Wileńską mocy obowiązującej ustaw o dostarczaniu środków przewozowych do budowy i utrzymania dróg publicznych i mostów i o przepisach porządkowych na drogach publicznych (Dz. Ust. R. P. № 41|1922 r. poz. 346).

21. Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 26 maja 1922 r. w przedmiocie rozciągnięcia na obszar Spisza i Orawy należący do Rzeczypospolitej Polskiej mocy obowiązującej ustaw o dostarczaniu środków przewozowych do budowy i utrzymania dróg i mostów, o budowie i utrzymaniu dróg publicznych w Rzeczypospolitej Polskiej i o przepisach porządkowych na drogach publicznych (Dz. Ust. R. P. № 41|1922 r. poz. 350).

22. Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 21 lipca 1922 r. w przedmiocie rozciągnięcia mocy obowiązującej ustawy o budowie i utrzymaniu dróg publicznych w Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 10.XII.1920 r. na ziemię Wileńską (Dz. Ust. R. P. № 64|1920 r. poz. 575).

23. Ustawa z dnia 26 września 1922 r. o rozszerzeniu sieci dróg państwowych na ziemi Wileńskiej (Dz. Ust. R. P. № 89 poz. 808).

24. Rozporządzenie Ministra Robót Publicznych w porozumieniu z Ministrem Spraw Wewnętrznych z dnia 22 września 1922 r. w przedmiocie rozciągnięcia mocy obowiązującej ustawy z dnia 10 grudnia 1920 r. o dostarczaniu środków przewozowych do budowy i utrzymania dróg publicznych i mostów na obszar województw: poznańskiego i pomorskiego (Dz. Ust. R. P. № 82|1922 r. poz. 735).

25. Rozporządzenie Ministra Robót Publicznych z dnia 12 lipca 1922 r., określające kwalifikacje wymagane od samorządowej służby drogowej (Dz. Ust. R. P. № 64|1922 r. poz. 579).

26. Okólnik Ministra Robót Publicznych z dnia 25 lipca 1922 r. № XI—1215 w sprawie sprzedaży bezużytecznego inwentarza i starych materiałów dróg państwowych.

II. Ruch na drogach.

27. Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 5 kwietnia 1921 r. w przedmiocie rozciągnięcia na ziemię wschodnie mocy ustaw o dostarczaniu środków przewozowych do budowy i utrzymania

dróg i mostów i o budowie i utrzymaniu dróg publicznych w Rzeczypospolitej Polskiej (Dz. Ust. R. P. № 36|1921 r. poz. 213).

28. Okólnik Ministerstwa Robót Publicznych № IV—I—34460 z dnia 10.XI. 1920 r. o konieczności ustawienia znaków ostrzegawczych samochodowych na drogach bitych i drogowskazów na skrzyżowaniach dróg.

29. Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 29 stycznia 1921 r. w przedmiocie tymczasowych przepisów o udzielaniu pozwoleń na przedsiębiorstwa przewozowe (zaprzęgowe i samochodowe) na obszarze b. zaboru rosyjskiego (Dz. Ust. R. P. № 14|1921 r. p. 83).

30. Rozporządzenie Ministra Skarbu z dnia 31 grudnia 1921 r. w przedmiocie ruchu samochodowego, motocyklowego i rowerowego przez granice Rzeczypospolitej Polskiej (Dz. Ust. R. P. № 8|1922 r. poz. 57).

31. Rozporządzenie Ministra Skarbu z dnia 7 kwietnia 1922 r. w przedmiocie upoważnienia urzędów celnych drogowych do odprawy bez ograniczeń środków lokomocji w ruchu podróжных i granicznym (Dz. Ust. R. P. № 33|1922 r. p. 271).

32. Rozporządzenie Ministra Skarbu z dnia 7 kwietnia 1922 r. w sprawie nadania Automobilklubowi Polski w Warszawie prawa wydawania tryptyków samochodowych (Dz. Ust. R. P. № 33|1922 r. poz. 272).

33. Rozporządzenie Ministra Robót Publicznych i Ministra Spraw Wewnętrznych z dnia 3 czerwca 1922 r. o wymijaniu i wyprzedzaniu na drogach publicznych (Dz. Ust. R. P. № 46|1922 r. poz. 407).

34. Rozporządzenie Ministra Robót Publicznych i Ministra Spraw Wewnętrznych z dnia 5 września 1922 r. w sprawie przepisów o ruchu samochodów i innych pojazdów mechanicznych na drogach publicznych (Dz. Ust. R. P. № 65|1922 r. poz. 587).

35. Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 26 maja 1922 r. w przedmiocie rozciągnięcia mocy obowiązującej tymczasowych przepisów o udzielaniu pozwoleń na przedsiębiorstwa przewozowe na obszarze b. zaboru rosyjskiego na województwa nowogródzkie, poleskie i wołyńskie oraz na powiaty białowieski, grodzieński i wolkowski Województwa białostockiego (Dz. Ust. R. P. № 45|1922 r. poz. 378).

36. Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 26 maja 1922 r. w przedmiocie rozciągnięcia mocy obowiązującej tymczasowych przepisów o udzielaniu pozwoleń na przedsiębiorstwa przewozowe

na obszarze b. zaboru rosyjskiego na ziemię Wileńską (Dz. Ust. R. P. № 45 1922 r. poz. 379).

37. Konwencja między Polską i Wolnem Miastem Gdańskiem a Niemcami w sprawie wolności tranzytu, podpisana w Paryżu 21 kwietnia 1921 r. i ratyfikowana przez Sejm ustawą z dnia 24 stycznia 1922 r. (Dz. U. R. P. № 61/1922 r. p. 548 i 549).

III. Przepisy techniczne, dotyczące się budowy i utrzymania dróg.

38. Rozporządzenie Ministra Robót Publicznych z dnia 26 maja 1922 r. w porozumieniu z Ministrami Spraw Wewnętrznych i Sprawiedliwości w przedmiocie wywłaszczania lub zajmowania gruntów i materiałów do budowy i utrzymania dróg publicznych (Dz. Ust. R. P. № 60/1922 r. poz. 543).

39. Okólnik Ministra Robót Publicznych w sprawie tymczasowych przepisów projektowania nowych dróg bitych z dnia 6 maja 1919 r. № IV—14—310 ze zmianą wprowadzoną w punkcie 9-tym powyższego okólnika rozporządzeniem Ministra Rob. Publicznych № 7243—IV—3—346.

40. Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 19 września 1921 r. w przedmiocie wywłaszczeń nieruchomości i ograniczenia praw własności, dokonanych przez b. władze okupacyjne na użytek dróg komunikacyjnych (Dz. Ust. R. P. № 85/1921 r. p. 614).

41. Okólnik Ministra Robót Publicznych z dnia 9 maja 1921 r. № XII—368 w sprawie oznaczania i kilometrowania dróg.

42. Okólnik Ministra Robót Publicznych z dnia 4 listopada 1921 r. № XII—948, uzupełniający okólnik № XII—368 w sprawie oznaczania i kilometrowania dróg.

43. Tymczasowe przepisy budowy i utrzymywania mostów drogowych, zatwierdzone przez Ministra Robót Publicznych 4.III. 1920 r. № 6342—IV—4—213.

44. Okólnik Ministra Robót Publicznych z dnia 9 lutego 1921 r. № XIII—21 w przedmiocie stosowania klas obciążeń mostów do kategorii dróg („Roboty Publiczne“ № 2/21 r.).

45. Okólnik Ministra Robót Publicznych z dnia 9 lutego 1921 r. № XIII—41 w przedmiocie obliczania mostów drewnianych („Roboty Publiczne“ № 2/21 r.).

46. Okólnik Ministra Robót Publicznych z dnia 24 czerwca 1922 r. № XIII—316 w przedmiocie zmiany „Tymczasowych przepisów budowy i utrzymania mostów drogowych” w części dotyczącej się wysokości dolnej krawędzi mostu ponad poziomem wody w rzekach i strumienach.

47. Okólnik Ministra Robót Publicznych do wszystkich urzędów M. R. P., polecający zawiadamianie Państwowego Instytutu Geologicznego o przeprowadzanych sondowaniach gruntu i wierceniach, oraz przesyłanie mu wyników tych badań.

W czasie druku książki niniejszej Towarzystwo Wydawnicze „Ignis” (dawniej Wende i S-ka) w Warszawie przystąpiło do druku książki p. l.:

„Zbiór ustaw i rozporządzeń, dotyczących się gospodarki drogowej, a wydanych przez władze polskie od 11.XI.1918 r. do 1.I.1923 r.”

W książce tej będą wydrukowane ustawy i rozporządzenia wymienione w rozdziale niniejszym oraz te, które będą wydane do 1.I.1923 r.

SPIS RZECZY.

	<i>str.</i>
Wstęp. Znaczenie gospodarki drogowej dla każdego państwa, a dla Polski w szczególności.	1
I. <i>Zasady prawodawstwa drogowego i administracji drogowej w państwach zachodnich: we Francji, Włoszech, Belgji, Anglii, Stanach Zjednoczonych, Niemczech. Postanowienia między- narodowego kongresu drogowego w Brukseli w sprawie usta- wodawstwa i organizacji administracji drogowej</i>	7
II. <i>Gospodarka drogowa państw zaborczych na ziemiach polskich:</i>	
A. Przed wojną europejską	39
a) w b. zaborze pruskim	39
b) w b. zaborze austriackim	43
c) w b. Królestwie Kongresowem	48
d) na Kresach Wschodnich	51
B. W czasie wojny europejskiej	54
III. <i>Okres przejściowy gospodarki drogowej w Polsce (1918—1922 r.)</i>	59
IV. <i>Zadania gospodarki drogowej w Polsce:</i>	67
1. Doprowadzenie do stanu dobrego istniejących dróg bi- tych i stałe ich utrzymywanie	68
2. Przebudowa mostów drewnianych i prowizorycznych na mosty stałe	72
3. Rozszerzenie sieci dróg bitych i brukowanych do gę- stości odpowiadającej potrzebom ekonomiczno-komuni- kacyjnemu kraju	75
4. Uporządkowanie ulic i placów w miastach	78
5. Uruchomienie kamieniołomów i wytwórni sztucznych materiałów do budowy i utrzymania dróg w stopniu odpowiadającym zapotrzebowaniu	79
6. Ulepszenia dróg gruntowych i utrzymanie ich w po- rządku	85
7. Zestawienie ogólne potrzeb gospodarki drogowej	87
8. Muzeum drogowe (Instytut drogowy)	93

	<i>str.</i>
V. <i>Ustawodawstwo polskie w stosunku do zadań gospodarki drogowej</i>	95
1. Ustawy administracyjne	96
2. Ustawa o przepisach porządkowych na drogach publicznych z dnia 7.XI.1921 r.	108
VI. <i>Jaki być powinien urząd administracji drogowej w Polsce ze względu na zadania gospodarki drogowej i obowiązujące ustawodawstwo drogowe</i>	113
1. Rola rządu i samorządu w gospodarce drogowej i ich wzajemny stosunek	113
2. Administracja dróg państwowych	118
3. Administracja dróg samorządowych	122
4. Służba drogowa i jej kwalifikacje	134
a) Wyższy personel techniczny	135
b) Personel techniczny pomocniczy	141
c) Służba drogowa linjowa	144
5. Środki lokomocji służby drogowej	151
6. Uniezależnienie służby drogowej od wpływów politycznych	155
VII. <i>Zasadnicze ustawy drogowe oraz wykaz ustaw i rozporządzeń dotyczących się gospodarki drogowej a wydanych przez władze polskie</i>	157

MP.4259

**SIEĆ DRÓG
PAŃSTWOWYCH**

